

Universitäre Gelehrtenkultur vom 13.-16. Jahrhundert. Ein interdisziplinäres Quellen- und Methodenhandbuch,
 edd. Jan-Hendryk DE BOER – Marian FÜSSEL – Maximilian SCHUH, Franz Steiner Verlag, Stuttgart 2018
 (= Geschichte)

589 s., ISBN 978-3-515-11309-0

V poslední době se občas setkávám s tím, že auto-ry a vydavateli kompendií i metodických příruček jsou poměrně mladí badatelé, kteří společně vytvářejí díla, jichž se dříve ujímali vyzrálí odborníci s uznávanou autoritou ve svém oboru. Je to případ i tohoto kompendia, na němž se podílelo 18 badatelů a badatelů, z nichž pouze několik se věnuje univerzitním dějinám systematicky. Ostatní autoři, vesměs čtyřicátníci, mají rovněž za sebou řadu publikací, spíše však s širším zaměřením na dějiny vzdělanosti, kultury a náboženství, a to převážně v období raného novověku. Tím se také tato metodická příručka odlišuje od předchozího čtyřsvazkového kompendia *Geschichte der Universität in Europa*, jehož úvodní, středověku věnovaný svazek vyšel v prvním vydání pod redakcí Waltera Rüegga a Hilde De Ridder-Symons roku 1993. Přesto se díky různorodým, v řadě ohledů inovativním přístupům autorského týmu v knize setkáváme nejen s vyváženým členěním obsahu, ale i s tématy, kterým se dříve nevěnovala zvláštní pozornost.

Vydavatelé, jejichž koncepční východiska a podněty si zaslouží ocenění, svůj záměr výstižně vyložili v „Úvodu“. Na rozdíl od tradičních přístupů dosavadního bádání o dějinách univerzit, pomineme-li některé sešity v *Typologie des sources du Moyen Âge occidental*, si položili otázku o povaze pramenů, s nimiž historičky a historici takto specializovaného studia přicházejí do styku. Vytkli si za cíl každý ze zvoleného okruhu pramenů typologicky vymezit a postihnout jeho formální znaky, genezi i funkci. Vedle obvyklých úředních a jiných písemností v podobě privilegií, statut, matrik a jiných knih či komentářů a učebních kompendií zahrnuli do svého spektra i prameny hmotné povahy, zejména insignie, budovy, náhrobky, obrazy a další hmotné pozůstatky denní potřeby či naopak sváteční reprezentace. Všem třem hlavním úsekům („Verwaltung“, „Lehren und Lernen“ a „Repräsentation“) předchází úvodní pojednání, na němž se v případě prvních dvou bloků podílelo více autorů. Každému druhu pramenů je věnována samostatná

stať s předem daným formálním členěním. Po vysvětlení základních pojmů následuje výklad o genezi, funkci a místě uložení či výskytu. Druhá, popisná část podává poučení o skladbě či struktuře pramene, jeho jazyku, terminologii, případně o materiálu a způsobu zpracování. Po závěrečném třetím oddíle, který je věnován metodologickým postupům a možné vypovídací hodnotě pramene, následuje soupis pramenů a literatury.

Přednosti či případné slabiny díla tak rozsáhlého a složité strukturovaného nelze v rámci běžného rozsahu referátu odpovědně postihnout. Proto se omezují jednak na povšechnou informaci s výčtem zkoumaných typů pramenů, jednak na posouzení údajů, které lze v díle vyhledat o Univerzitě Karlově. Do jisté míry si tak budeme moci učinit představu, co bychom se obdobně dozvěděli o jiných evropských univerzitách, vyjma německých, jimž vcelku přirozeně patří hlavní pozornost autorského týmu.

Blok o univerzitní správě uvádějí M. Kintzinger, F. Rexroth a J. M. Schütte. Následují jednotlivé druhy pramenů: rektorátní, senátní a fakultní akta (J. M. Schütte), dopisy a korespondence (A. Landois), knižní soupisy (M. Wagendorfer), tzv. consilia právnických a lékařských fakult (T. Woelki a T. Daniels), písemnosti finanční a hospodářské správy (A. Landois), matriky (M. Schuh), knihy univerzitních národů (J. M. Schütte), privilegia (F. Rexroth), rotuly a supliky (B. Boue a T. Daniels) a statuta (M. Kintzinger). Úvodního pojednání k náročnému bloku o výuce se ujali J.-H. de Boer, M. Kintzinger, J. M. Schütte a T. Woelki. První z jmenovaných se věnuje disputacím, zvláště tzv. *quaestio disputata*. Následují kapitoly o studijních pomůckách a textech, většinou v podobě sborníků (M. Schuh), o komentářích (J. H. de Boer), teologických kompendiích (S. Steckel), elementárních učebních informatoriích (M. Bubert a J.-H. de Boer) a univerzitní cenzuře včetně zapovězených knih (J.-H. de Boer). Třetí blok o univerzitní reprezentaci uvádí M. Füssel. Jako první v této skupině přicházejí na řadu předměty denní potřeby (W. E. Wagner), následují výklady o obrazech (M. Füssel a S. Rüter), budovách (W. E. Wagner), náhrobcích (W. E. Wagner), insigniích (M. Füssel), hudbě (S. Zapke), literárních textech (H. Skoda), univerzitním dějepiscectví (F. Rexroth), univerzitních kázáních (S. Steckel) a posléze o univerzitních promluvách (A. Schirrmester).

Zmínky o pražské univerzitě jsou celkem zanedbatelné. Poněkud větší pozornosti se dostalo pouze Jeronýmovi Pražskému a Janu Husovi, prvému ve spojitosti se sporem o Wyclifovy

metafyzické spekulace, druhému kvůli jeho kostnickému procesu, proti němuž pražští mistři podali ke koncilu apelaci. Výjimečně jde o dva, nanejvýš tři řádky, jinak se tu jen mihne privilegium pro pražskou univerzitu, zmínka o pronunciaci či kvodlibetech. V soupisech edic nechybějí *Monumenta historica Universitatis Pragensis*, katalogy kolejních knihoven, Husovy kvestie, Jeronýmovy sebrané spisy a kvodlibetní příručka z roku 1409. Vedle mých studií se v seznamech literatury objevují pouze práce Jiřího Kejře (jedna z nich dokonce v češtině) a překvapivě i článek Františka Grause o Husově kostnické při. Výčet postrádaných edic (Husovy univerzitní promluvy) i závažných monografií ve světových jazycích (např. F. M. Bartoše, Miroslava Boháčka, Jaroslava Kadlece) by tu byl namístě, totéž by se však dalo říci i o řadě jiných univerzit. Spíše mne zarazila absence jakékoli zmínky o roli pražské alma mater při vzniku dalších stře-doevropských univerzit. Ze třetího, převážně na 16. století zaměřeného oddílu o reprezentaci pak Karlovo učení zcela vymizelo. Po mém soudu neoprávněně, neboť jeho odchovanci po sobě zanechali obrovskou a typologicky rozmanitou epistolární a básnickou produkci humanistického střihu.

Nejen v tomto případě, ale i v řadě dalších postrádám hlubší erudici při zpracování některých témat. Například v kapitole o dopisech a učenecké korespondenci se více dovíme o *ars dictandi* než o běžné kancelářské agendě zahrnující bezpočet diplomů, žádostí o snížení nebo odpuštění poplatků, notářských opisů apod. Obdobně se zapomnělo na tak závažný atribut právní subjektivity, jaký představovaly pečeti. Co však postrádám nejvíce, jsou věcné a jmenné rejstříky, které by u tak ambiciózní studijní příručky měly být samozřejmostí. Přes tento postesk a některé slabiny může kompendium napomoci příštím badatelům k počáteční orientaci v jinak málo přehledné spleti pramenů k dějinám středověkých univerzit.

FRANTIŠEK ŠMAHEL

Martina MAŘÍKOVÁ, *Finance v životě pražské metropolitní kapituly. Hmotné zabezpečení kanovníků optikou účetních rejstříků z let 1358–1418*, Archiv hlavního města Prahy, Praha 2018 (= Documenta Pragensia Monographia 35)

782 s., ISBN 978-80-86852-77-5

Ačkoli je nepochybné, že peníze hýbou světem a majetek je příčinou velké části dějinných událostí, odborné publikace věnované ekonomickým otázkám netvoří podstatný díl mediivistické produkce. Dalo by se spíše říci, že práce takového zaměření, kvality a rozsahu, jako je zde anotovaná kniha, jsou vzácností.

Objemná publikace Marty Maříkové je věnována účetním rejstříkům společné pokladny pražské kapituly z let 1358–1418. Není tedy celkovým zpracováním veškerého hospodaření kapituly. Zaměřuje se na uvedený pramen, který zachycuje příjmy společné kapitulní pokladny a jejich využití na společné potřeby a na kanovnícké porce. Zpracování tohoto tématu je velmi pracné a nevědné: účetní prameny vyžadují trpělivé, exaktní zpracování, náročné na čas a badatelské síly, na jehož konci ale není líbivý příběh, který osloví čtenáře. Hodnota práce vystoupí až při hlubším studiu a dalším využití.

Kniha přináší jak historicky zpracování, tak edici analyzovaného materiálu. Úvodních téměř 200 stran vyplňuje textová část jako úvod k edici. První třetina pojednává obecně o vývoji kapitul v Evropě a o příslušné historiografii. Co se týče pražské kapituly, výklad obsahuje vedle informací o jejím vzniku a vývoji také celkový přehled jejího hmotného vybavení. Není úplným výčtem majetku ani nesleduje jeho nabytí a vývoj. Zaměřuje se na přehled jeho kategorií, tedy strukturu majetku a popsání forem jeho správy. Postupuje od společného majetku k odděleným prebendám.

Druhá třetina úvodního textu analyzuje detailně příjmy do společné pokladny a jejich využití na potřeby kapituly jako celku i na podělování jednotlivých kanovníků přítomných na předepsané liturgii. Stopuje tok peněz z jednotlivých zdrojů do společné pokladny a jejich vyplacení prakticky obratem těm, kdo měli nárok na příslušný podíl. Ve společné pokladně se vytvářely jen minimální rezervy (např. na údržbu vinic), většina prostředků byla ihned přerozdělována kanovníkům a služebníkům kostela. Detailní rozbor tohoto účetnictví pomohl upřesnit některé kategorie příslušníků metropolitního chrámu.